

DR. SIMONA MARIA GLĂVEANU

COMPETENȚA PARENTALĂ
MODELE DE CONCEPTUALIZARE
ȘI DIAGNOZĂ

Ediția a II-a

Dinamica grupului familial

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CUPRINS

<i>Prefață – ediția a II-a</i>	13
<i>Prefață – prima ediție</i>	19
<i>Cuvânt înainte – ediția a II-a</i>	23
<i>Cuvânt înainte – prima ediție</i>	29

PARTEA ÎNTÂI ARIA PROBLEMATICĂ A COMPETENȚEI PARENTALE: PREMISE ȘTIINȚIFICE, MODELE DE CONCEPTUALIZARE ȘI DIAGNOZĂ

Capitolul I

MODELE PARENTALE	33
1. Modelul părinților „autoritari”	35
2. Modelul părinților „indulgenți”	41
3. Modelul părinților „protectori/hiperprotectori”	47
4. Modelul părinților „inconsecvenți”	51
5. Modelul părinților „indiferenți”	54
6. Modelul părinților „agresivi”	58
7. Modelul părinților „eficienți”	60

Capitolul II

MEDIUL FAMILIAL ÎN ASISTAREA FORMĂRII ȘI DEZVOLTĂRII COPILULUI	68
1. Rolul familiei în formarea personalității	68
1.1. Componenta afectivă	70
1.2. Conduita morală	73
1.3. Integrarea socială	76
1.4. Devianța comportamentală	80
2. Interrelațiile parentale și dezvoltarea cognitivă	85
3. Reprezentările copilului vizând mediul familial	89

Capitolul III

DEMERSURI EXPLICATIV-INTERPRETATIVE ALE COMPETENȚEI PARENTALE

1. Modelul factorial al competenței parentale	91
2. Conotații psihologice ale modelelor explicativ-interpretative	95
2.1. Modelul <i>personal</i> sau modelul <i>trăsăturilor</i>	95
2.1.1. Competența parentală – modul al competențelor sociale (dimensiuni de personalitate)	96
2.1.2. Inteligența emoțională – resursă a competențelor parentale	106
2.1.3. Alți factori psihologici individuali ai părinților	116
2.1.3.1. Cognația părinților	116
2.1.3.2. Rezistența la stres	117
2.1.3.3. Tulburările emoționale	118
2.1.3.4. Tulburările de personalitate și psihozele	120
2.2. Modelul situațional sau contingent	122
2.2.1. Particularități socio-culturale și socio-economice – vectori mediatori în competența parentală	122
2.2.2. Amprenta carierei profesionale asupra competenței parentale	126
2.2.3. Bona – factor modelator în competența parentală.....	129
2.2.4. Competență parentală și tip de familie ..	130
2.2.4.1. Familia tradițională / modernă..	130
2.2.4.2. Familia parentală	134
2.2.4.3. Familia monoparentală	138
2.2.4.4. Familia extinsă	142
2.2.4.5. Familia de proveniență	144

2.3. Modelul interacționist-integrativ	145
2.3.1. Relația dintre trăsăturile copilului și ale părinților	146
2.3.2. Tipologia copilului dificil.....	151
2.3.3. Relațiile dintre frați	154

Capitolul IV

MIJLOACE DE DIAGNOZĂ ALE

COMPETENȚEI PARENTALE	158
1. Instrumente de investigare a interrelaționării în familie – conotații pentru evaluarea competenței parentale	158
2. Strategia națională integrată de formare și dezvoltare a competențelor parentale	160
3. Abordări internaționale contemporane în studiul <i>parenting</i> -ului / competenței parentale	164

PARTEA A DOUA

CERCETARE – COMPETENȚA PARENTALĂ

Capitolul V

METODOLOGIA CERCETĂRII	174
1. Obiective	174
2. Ipoteze	175
3. Subiecți.....	176
4. Metode.....	176
4.1. Instrumente folosite pentru examinarea părinților	176
4.1.1. Inventarul CCP (S.M. Glăveanu)	176
4.1.2. Grila de evaluare a percepției cadrelor didactice asupra dinamicii competenței parentale (S.M. Glăveanu).....	183
4.1.3. Chestionarul 16 PF (R.B. Cattell)	184

4.1.4. Chestionarul GZ (J. Guilford – W. Zimmerman)	192
4.1.5. Testul EQ (T. Carabin).....	195
4.1.6. Inventarul EMBU (C. Perris <i>et al.</i>)	197
4.1.7. Chestionarul COPE (C.S. Carver <i>et al.</i>)	200
4.1.8. Chestionarul MRQ (W.E. Snell <i>et al.</i>) ..	204
4.2. Instrumente folosite pentru examinarea copiilor	209
4.2.1. Chestionarul WM (R.S. Woodworth – E. Mathews)	209
4.2.2. Grila de observare și evaluare a comportamentului copilului la școală și de investigare a evenimentelor familiale din perspectiva cadrelor didactice (S.M. Glăveanu)	214

Capitolul VI

PREZENTAREA, ANALIZA ȘI

INTERPRETAREA DATELOR	216
1. Analiza preliminară a datelor	216
2. Modelul factorial al competenței parentale	218
3. Variația competenței parentale în funcție de particularități socio-demografice)	229
4. Un set de trăsături de personalitate ca predictor ai competenței parentale	250
5. O serie de variabile psihosociale ale părinților în corelație cu dimensiunile competenței parentale	271
5.1. Inteligența emoțională	271
5.2. Modul de percepere a experienței modelului educativ trăit în familia de origine	274
5.3. Stilul de coping	277
5.4. Particularitățile relației de cuplu	281
6. Adaptarea școlară și socială a copiilor în alternative ce corelează cu atributele competenței parentale	284

Capitolul VII	
CONCLUZII	291

PARTEA A TREIA
DINAMICA GRUPULUI FAMILIAL ÎN
CONDIȚII SPECIFICE – COMPETENȚA
PARENTALĂ A GRUPURILOR
VULNERABILE

Capitolul VIII	
GRUPURILE VULNERABILE ÎN	
SOCIETATEA CONTEMPORANĂ	302
1. Abordări conceptuale	302
2. Tipologii și particularități ale familiilor din categoria grupurilor vulnerabile	305
2.1. Familiile monoparentale	305
2.1.1. Particularitățile familiei monoparentale conduse de mamă.....	306
2.1.2. Particularitățile familiei monoparentale conduse de tată.....	309
2.1.3. Efecte ale familiilor monoparentale asupra dezvoltării copilului	311
2.2. Familiile afectate de violența domestică	314
2.3. Familiile afectate de o situație financiară precară	320
2.4. Familiile de etnie romă.....	323
2.5. Familiile din mediul rural.....	327
2.6. Familiile numeroase	330
3. Studii asupra grupurilor vulnerabile și demersuri de intervenție experimentate la nivel național și internațional	331

PARTEA A PATRA
CERCETARE – COMPETENȚA PARENTALĂ
A GRUPURILOR VULNERABILE

Capitolul IX	
METODOLOGIA CERCETĂRII	338
1. Obiective	338
2. Ipoteze	338
3. Subiecți	339
4. Metode	342
4.1. Chestionarul de investigare a competenței parentale – CCP adaptat grupurilor vulnerabile (Glăveanu, 2015)	342
Capitolul X.	
PREZENTAREA ȘI INTERPRETAREA	
DATELOR	347
1. Analiza preliminară a datelor	347
2. Adaptarea chestionarului de investigare a competenței parentale (CCP) pentru grupurile vulnerabile	349
3. Particularități socio-demografice, socio-culturale și economice; competența parentală și factorii predictori ai acesteia	355
4. Violența domestică – factor mediator în competența parentală	363
5. Mediul de rezidență – vector al dinamicii competenței parentale	367
Capitolul XI.	
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	373
BIBLIOGRAFIE	384

ANEXE	407
Anexa 1 – Chestionar pentru investigarea atitudinilor parentale (S.M. Glăveanu)	407
Anexa 2 – Grilă de identificare a copiilor cu dificultăți școlare și familiale, destinată cadrelor didactice (S.M. Glăveanu).....	410
Anexa 3 – Inventarul CCP (S.M. Glăveanu)	411
Anexa 4 – Grila de evaluare a percepției cadrelor didactice asupra dinamicii competenței parentale (S.M. Glăveanu)	420
Anexa 5 – Grilă de observare și evaluare a comportamentului copilului la școală și de investigare a evenimentelor familiale (din perspectiva cadrelor didactice) (S.M. Glăveanu)	422
Anexa 6. Analiza preliminară a datelor: Indicatorii statistici ai competenței parentale a grupurilor vulnerabile	424
Anexa 7. Analiza preliminară a datelor: Valorile reziduale ale competenței parentale în relație cu particularitățile socio-demografice, socio-culturale și economice ale părinților din grupurile vulnerabile	427

Prefață – ediția a II-a

Relația dintre părinți și copii este abordată constant de către cercetători din cele mai variate domenii, dintre care unele sunt interdependente sau se influențează reciproc – precum psihologia, științele educației, sociologia, psihopedagogia specială etc. Practicile parentale - înțelese drept comportamente specifice prin care părinții își îndeplinesc responsabilitățile, au cel mai mare impact imediat asupra sănătății mintale a copiilor. Din perspectiva dezvoltării, parenting-ul inadecvat constituie un factor de risc în apariția tulburărilor de neurodezvoltare. Importanța practicilor parentale se reflectă în numărul tot mai mare de programe de parenting cu scopul de a asigura o dezvoltare armonioasă a copiilor (Florea *et al.*, 2020). În consecință, este disponibilă o literatură consistentă pe problematica respectivă, existând numeroase lucrări care fac referire la diverse aspecte subsumate acesteia.

Ediția a doua a cărții „*Competența parentală. Modele de conceptualizare și diagnoză. Dinamica grupului familial*” reprezintă o apariție editorială relevantă care abordează multidimensional un construct cu implicații critice privind dezvoltarea armonioasă a copiilor. Cartea fundamentează, prin utilizarea datelor obținute în practică, evaluarea constructului de „competență parentală” prin demersuri și cu instrumente de diagnoză care abordează inovator dimensiunile multiple care îl modelează.

Volumul a vizat planurile teoretic, metodologic și aplicativ și cuprinde patru părți: două teoretice (în care sunt prezentate modele și concepții despre dinamica relațiilor familiale) și două aplicative (ce abordează competența parentală la nivel general – aspect tratat și în *prima ediție*

și, respectiv, la nivelul grupurilor vulnerabile ale părinților – aspect *adăugat în ediția a doua*).

Prima parte a cărții este dedicată analizei literaturii de specialitate a inter-rerelaționării familiale.

În primul capitol, autoarea a analizat, într-o formă integrativă, concepțiile științifice existente, perspectiva sa depășind raportarea doar la stilul educativ (și, implicit, la evaluarea relației dintre părinți și copii doar pe axa autoritate – afectivitate). De asemenea, a propus și a definit un nou termen – cel de „*model parental*”, elaborând șase astfel de modele ce descriu disfuncții ale tabloului psihocomportamental parental (modelul părintelui *autoritar, indulgent, hiperprotector, neglijent, inconsecvent și agresiv*) și unul care reflectă conduita și relaționarea eficientă cu copilul (modelul părintelui *competent*). Prin această viziune a „*modelelor*”, *parenting-ul* este abordat paradigmatic ca un proces de promovare și susținere a dezvoltării intelectuale, emoționale și sociale cu o complexitate ridicată și care nu se reduce strict la o relație biologică.

Capitolul al doilea se referă la teoriile despre rolul familiei în construirea personalității, atașamentului și conduitei morale, precum și în inserția socială și în dezvoltarea cognitivă a copilului, fiind destinat integrării informațiilor în elaborarea modelului structural al competenței parentale.

În capitolul al treilea este definit conceptul de „*competență parentală*”, abordat din perspectiva a trei modele explicativ-interpretative: *personal, situațional și interacționist*. În modelul *personal*, competența parentală a fost asociată și raportată la caracteristici ale părintelui precum trăsăturile de personalitate, nivelul de competențe sociale și de inteligență emoțională, rezistența la stres,

capacitatea de management al conflictelor, tulburările emoționale/de personalitate, psihozele etc.

Modelul *situațional* explică variația competenței parentale în funcție de vectori mediatori precum particularitățile socio-culturale și socio-economice, tipul de familie, amprenta carierei profesionale asupra relației părinte-copil, situația copilului crescut de bună, iar modelul *interacționist* surprinde efectul întâlnirii dintre trăsăturile copilului, ale părinților și cele ale contextului în determinarea dinamicii competenței parentale.

Capitolul al patrulea, intitulat *Mijloace de diagnoză a competenței parentale*, tratează problematica instrumentelor de investigare a relaționării în familie și analizează Strategia națională integrată de formare și dezvoltare a competenței parentale și abordările internaționale contemporane în studiul parentingului.

Partea a doua a cărții și cele trei capitole ale acesteia reflectă modul de desfășurare a cercetării propriu-zise întreprinse de autoare: capitolul al cincilea descrie metodologia cercetării, în cadrul celui de-al șaselea sunt prezentate și interpretate datele, iar în cel de-al șaptelea capitol sunt exprimate concluziile și extrapolările.

Valoarea cărții nu constă doar în structurarea concepțiilor științifice consacrate și conceptualizarea teoretică a unor noțiuni, ci și în design-ul cercetării. În această parte a lucrării, autoarea răspunde unor necesități ale societății românești prin construirea și validarea unor instrumente precum *Chestionarul de diagnoză a competenței parentale*, *Grilele de observare și evaluare ale dinamicii acesteia* și *Grilele de observare și evaluare ale comportamentului copilului la școală (din perspectiva cadrelor didactice)* – care, prin scale și conținut, reprezintă o noutate în domeniu.

Autoarea atinge un nivel ridicat de analiză și oferă o perspectivă holistică și complexă asupra competenței parentale prin elaborarea unui model structural al competenței parentale întemeiat pe latura personologică, dar și pe anumite aspecte psiho-sociale precum stilul de coping, inteligența emoțională, particularități ale relației conjugale și perceperea experienței modelului educativ trăit în familia de origine. În final, este descrisă relația dintre competența parentală și *pattern*-urile de conduită ale copiilor pentru identificarea direcțiilor de evoluție a acesteia.

În *partea a treia*, autoarea analizează particularitățile familiale ale grupurilor vulnerabile. În literatura de specialitate există numeroase studii asupra diferitelor particularități ale grupurilor vulnerabile și asupra caracteristicilor socio-economice specifice acestora. Apariția și existența grupurilor vulnerabile par a avea determinante în principal de natură economică, însă grupurile respective sunt definite, în ansamblu, în relație cu o varietate largă de indicatori, de la cei ai nivelului de trai, accesului pe piața muncii, educației, locuirii, stării de sănătate, tipului de gospodărie (familia monoparentală și/sau numeroasă) sau comunitate (familia de etnie romă), participării sociale, până la indicatori care delimitează probleme sociale – precum instituționalizare, exploatare, trafic, violență domestică sau consum de droguri. Ca urmare, este evidentă dimensiunea multilaterală pe care o implică definirea grupurilor respective, ce necesită luarea în considerare a mai multor discipline din ariile științelor psihosociale, economice etc.

Plecând de la analiza diverselor tipuri de familii din grupurile vulnerabile și de la Strategia națională pentru susținerea părinților 2024 – 2030, elaborată de Ministerul

Educației, al Sănătății și al Familiei, Tineretului și Egalității de Șanse, autoarea abordează inovator grupurile vulnerabile prin faptul că introduce ca variabilă în analiza acestora conceptul de „competență parentală” ca factor esențial în formarea unei personalități armonioase a copiilor și, implicit, în pregătirea următoarei generații pentru integrarea socială.

În partea a patra, autoarea descrie „competența parentală a grupurilor vulnerabile” în funcție de anumite particularități socio-demografice (gen, vârstă, nivel de studii, număr de copii etc.), socio-culturale (tip de familie, prezența violenței domestice, etnie etc.) și economice (situație financiară).

Rezultatele obținute de autoare în cadrul cercetărilor sale pe grupuri diverse pot constitui repere pentru elaborarea de strategii și programe de dezvoltare a competenței parentale, special dedicate particularităților acestor grupuri.

În afară de specialiști, această carte poate aduce contribuții relevante și în cazul părinților care învață să devină părinți sau să își consolideze practicile parentale, să își optimizeze autoreglarea de care au nevoie pentru a-și monitoriza și adapta propriile atribuții și comportamente și să fie independenți în rezolvarea de probleme. Sanders și Turner (2018) definesc 5 elemente cheie în acest sens: autosuficiență, autoeficacitate, autogestionare, angajament personal și rezolvare de probleme.

Recomandăm această carte ca pe o realizare științifică de referință specialiștilor din domeniile psihologiei educaționale, consilierii școlare și familiale, care, prin lecturarea sa, pot intra în posesia unor informații relevante, dar și a unor instrumente de investigare a relației părinți –

copii, utile în activitatea de diagnoză și de evaluare a intervenției.

**Prof. univ. dr. Adrian Roșan,
Director al Departamentului
de Psihopedagogie Specială
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca**